

Date privind situația românilor și a altor creștini din Dobrogea, în ajunul și în timpul războiului pentru independență

TUDOR MATEESCU

În ultimii ani ai stăpînirii otomane, românii din Dobrogea, elementul etnic autohton și cel mai numeros al provinciei, au cunoscut împrejurări grele, determinate de situația generală a Imperiului otoman, pe care le-au putut depăși numai cu multe suferințe și jertfe. Impozitele au înregistrat o continuă mărire, îndeosebi dările pe produsele vegetale și animale, numite *üşür* și, respectiv, *beylik*¹. Cum aceste impozite erau de regulă arendate unor particulari, perceperea lor era însoțită totdeauna de abuzuri și violențe, la care participau și reprezentanții administrației². S-a adăugat, tocmai atunci, o secetă grea care a lovit Dobrogea doi ani la rînd, în 1874 și 1875³.

Deosebit de împovăraătoare era starea de inferioritate în care se afla populația creștină, căreia i se aplica un tratament discriminatoriu în toate domeniile vieții sociale, nepermițîndu-i-se, în același timp, să apeleze la organele judiciare⁴. Această situație a fost agravată de colonizarea, după războiul Crimeii, pe tot cuprinsul provinciei, a unor noi elemente musulmane: tătari crimeieni și cerchezi din Caucazul de nord. Ultimii, aduși în Dobrogea în anii 1860—1864⁵, au constituit o adevărată calamitate pentru locuitorii creștini. Noii veniți au pus stăpînire pe pămînturile cele mai bune ale autohtonilor, care, în plus, au fost obligați să le asigure hrană și să le construiască locuințe⁶. Nenorocirile cele mai mari s-au datorat însă jafurilor și masacrelor săvîrșite de cerchezi, încă de la venirea lor în Dobrogea, asupra populației creștine⁷.

Teroarea exercitată de aceste bande și, în general, suferințele la care erau supuși românii dobrogeni, dar și alți creștini, s-au intensificat în ajunul

¹ Vezi caracterizarea pe care o face Ion Ionescu de la Brad, la 1850, acestor dări (Victor Slăvescu, *Correspondența între Ion Ionescu de la Brad și Ion Ghica, 1846—1874*, București, 1943, p. 113—114). Cf. Tudor Mateescu, *Relațiile agrare în Dobrogea în ultimul secol al stăpînirii otomane*, în „Revista Arhivelor”, anul LXVII (1991), vol. LII, nr. 3, p. 344—350.

² Veselin Trajkov, *L'insurrection d'Avril 1876 en Bulgarie et les peuples balkaniques*, în „Etudes balkaniques”, XII, Sofia, 1976, nr. 1, p. 16.

³ Ibidem, vezi și N. Ciachir, *Contribuții la istoria Dobrogei (aprilie 1877 — noiembrie 1878)*, în „Revista Arhivelor”, V (1962), nr. 1, p. 164.

⁴ Veselin Trajkov, *op. cit.*, p. 16.

⁵ Marc Pinson, *Ottoman colonization of the Circassians in Rumili after the Crimean War*, în „Etudes balkaniques”, VIII (1972), nr. 3, p. 71—72.

⁶ Gh. Dumitrașcu, *Un document privitor la „Situația județului Tulcea” în anul 1879*, în „Peuce”, IV (1973—1975), Tulcea, 1975/, p. 285.

⁷ N. Ciachir, *Contribuții la istoria Dobrogei...*, p. 164; Marc Pinson, *op. cit.*, p. 79—82.

izbucnirii războiului ruso-româno-turc din 1877—1878. Odată cu declanșarea insurecției bulgare din aprilie 1876, autoritățile otomane din Dobrogea au luat măsuri pentru preîntâmpinarea unei răscoale a creștinilor din această provincie. În mai același an, reprezentantul României la Tulcea⁸ raporta că guvernatorul de acolo „a dat ordin la toți circasienii a se ține gata la orice chemare în contra creștinilor ce se vor răscula și pentru care, se zice, că s-ar fi distribuit în secret și armele necesare”. Din satele învecinate au fost aduși 300 de cerchezi înarmați, care au fost așezați la marginea orașului, iar în interior a fost creat un corp de voluntari musulmani, de asemenea înarmați, guvernatorul declarând „că scopul nu este de a se turbura liniștea locuitorilor, ci numai pentru pază”. Totodată, din garnizoana Tulcei au fost trimise trupe la Isaccea, Măcin și Hirșova⁹. În iulie, viceconsulul Franței la Tulcea consemna și el faptul că autoritățile otomane înarmau pe locuitorii musulmani ai provinciei, incitându-i împotriva creștinilor¹⁰. Distribuirea armelor și a munițiilor s-a făcut la Măcin, unde au fost adunați mahomedanii care nu izbutiseră să și le procure pe cale particulară¹¹.

În cursul anului 1876, noi trupe și vase de război otomane au fost aduse în Dobrogea¹². În decembrie erau debarcate la Constanța mai multe unități de infanterie, sub comanda lui Azi Riza-Pașa, care devine comandant șef al armatei otomane a provinciei dintre Dunăre și Marea Neagră. Ele au fost trimise apoi la Tulcea, Măcin, Isaccea și Babadag. Curînd urma să vină și artileria pe uscat¹³. Paralel, s-a trecut la construirea de fortificații, așa numitele „tăblii”¹⁴.

Încă înainte de izbucnirea războiului, bandele înarmate, formate mai ales din cerchezi și bașibuzuci (trupe neregulate turcești) au intensificat jafurile și atacurile asupra populației creștine. La 24 iunie 1878, au fost omorîți de turci, în apropiere de Măcin, 5 ciobani din România cu turmele a doi negustori din Brăila. Victimele au fost legate de miini și de picioare și apoi înjunghiate cu iatagane. Lingă satul Cerna au fost găsite la fel cadavrele a doi inși, evident, tot creștini, ciopîrțite și agățate în copaci¹⁵. La Constanța, întîmplarea a făcut ca un creștin să ucidă un turc. Ca la un semnal, grupuri de musulmani înarmați au început să cutreiere străzile orașului cu strigătul „Keşelim gâvurlarin başkarini!” („Să tăiem capetele ghaaurilor!”). Locuitorii creștini au scăpat cu viață numai datorită intervenției consulilor și măsurilor energice ale caimacamului¹⁶.

În părțile de nord ale Dobrogei acționau trupele neregulate conduse de Ahmed Aga, un fanatic singeros, care avea ca ajutoare doi „tilhari groaz-

⁸ Această funcție a fost înființată de domnitorul Alexandru Ioan Cuza în anul 1860 „pentru înlesnirea circulației românilor și înflorirea comerțului”. (Arhiva M.A.F., vol. 298, f. 3-4).

⁹ *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, vol. I, partea a II-a, București, 1954, p. 149.

¹⁰ N. Ciachir, *Contribuții la istoria Dobrogei...*, p. 164.

¹¹ Idem, *România și problema orientală (1875—1878)*, în „Revista română de studii internaționale”, IV (1970), nr. 2(8), p. 87.

¹² *Documente... Războiul pentru independență*, vol. I, partea a II-a, p. 219, 221, 229; *ibidem*, vol. II, București, 1952, p. 162.

¹³ N. Ciachir, *Contribuții la istoria Dobrogei...*, p. 165.

¹⁴ *Ibidem*, *Vezi și Documente... Războiul pentru independență*, vol. II, p. 162.

¹⁵ N. Ciachir, *Contribuții la istoria Dobrogei...*, p. 165.

¹⁶ M. D. Ionescu [Dobrogeanu], *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea*, București, 1904, p. 354.

nici", Kara Mustafa și Hadji Aga, ultimul fiind un negru. Acești doi *bin bași* improvizați au terorizat timp de zece ani populația creștină, săvârșind „crimele cele mai atroce”¹⁷. După intrarea trupelor ruse în Dobrogea, în 1877, cei doi tilhari au fost prinși și duși la Tulcea, unde ostașii ruși au fost nevoiți să-i apere de furia creștinilor care voiau să-i linșeze. Totuși un român („mocan”) reușește să ajungă la Kara Mustafa și să-i smulgă cu dinții o bucată din barbă și din pielea obrazului. Admonestat de un ostaș rus pentru faptul de a fi agresat „un soldat prizonier”, mocanul a strigat exasperat: „Dar acesta nu este deloc un soldat, este un monstru... după ce a intrat în casa mea, în fruntea unei cete de mizerabili ca și el, m-a legat la zid, și, sub ochii mei, mi-a necinstit soția și fiica, un copil de 12 ani, care se tira în genunchi, implorându-l pe acest bandit, a cărui inimă este mai tare ca o piatră”¹⁸.

Încă înainte de declanșarea războiului, Said Pașa, guvernatorul sand-jacului Tulcea, a primit ordinul ca, la primul semnal, să realizeze un gol în fața armatei ruse, să incendieze sau să distrugă tot ce putea servi inamicului. Mai mult decât atât, i se poruncise să evacueze cu forța toată populația nemusulmană la sud, pînă dincolo de Valul lui Traian. Deși aceste ordine nu au fost făcute publice, zvonul lor s-a răspîndit repede printre locuitorii musulmani, iar cerchezii și bașibuzucii a trecut la acțiune¹⁹. A urmat, îndeosebi între 1 și 15 mai 1877, un șir de fărădelegi: jafuri, violuri, masacre și incendii. Au fost profanate și prădate principalele biserici, cum au fost cele din Ieni-chioi, Congaz, Hangiarchioi și Hagilar, la ultima altarul fiind supus „celei mai infame profanări”²⁰.

După retragere, cerchezii și bașibuzucii și-au continuat jafurile spre sud. La Casapchioi și Caranasuf au masacrat și au distrus totul. În urma lor, creștinii rămăseseră fără măcar un bou sau o vacă²¹. De asemenea, la Cernavoda, la apropierea trupelor ruse, cerchezii au masacrat populația și au prădat orașul. Trei nave grecești au reușit să salveze totuși 500 de locuitori, răniți, femei, copii — și să se ascundă în baltă, unde au stat două zile. Unii cerchezi veniți de la Tulcea au fost înfrinți la Babadag de către cazacii colonelului Ismailov. Ei s-au retras la Gargalic, unde au reinceput masacrele, femeile și copiii s-au putut salva de la moarte numai ascunzîndu-se în stufăriș²².

La Constanța, unii dintre locuitorii creștini au scăpat cu viață îmbarcîndu-se pe corveta engleză “The Rapid”, care s-a deplasat în largul mării²³. Un merit deosebit l-a avut căpitanul portului, Nicolae Macri, care a salvat aproape 300 de persoane²⁴. Curînd, cerchezii săvîrșesc noi masacre la Sabla, Caverna și mai ales la Mangalia, locuitorii fiind nevoiți să fugă în masă, părăsindu-și căminele²⁵.

¹⁷ Alfred de Castron, *Voyage dans la Dobroudcha. La verite sur les hommes et les choses*, Bucarest, 1878, p. 13.

¹⁸ *Ibidem*, p. 36—37.

¹⁹ *Ibidem*, p. 13.

²⁰ *Ibidem*, p. 16.

²¹ *Ibidem*, p. 36.

²² *Ibidem*, p. 38.

²³ *Ibidem*, p. 38—39.

²⁴ *Ibidem*, p. 39.

²⁵ *Ibidem*, p. 39—40.

În ianuarie 1877, patru români din Dobrogea fugeau la stînga Dunării, în județul Ialomița, declarînd că nu mai puteau „suferi jafurile” și cerînd îngăduința, de a se stabili în România²⁶. Alt dobrogean, Stan Gheorghe Găman, a trecut de asemenea în județul Ialomița, la începutul lunii martie, arătînd că fugise „din cauza barbarii turcilor”²⁷. La 21 martie, căpitanul portului Galați raporta la București următoarele: „Astăzi, au venit în port locuitori de prin satele din partea dreaptă, au arătat că părăsesc satele în număr mare, amenințați de cerchezi, scoborîndu-se locuitorii la satul Pisica, pe malul Dunării, a trece dincoace, în oraș”²⁸. Tot la Galați, treceau, la 18 aprilie, 5 persoane din satul dobrogean Azaclău, fugite de teama cerchezilor, care amenințau cu jefuirea și incendierea localității²⁹. În aceeași zi, a început emigrarea peste Dunăre și a locuitorilor creștini de la Măcin, în majoritate români, mai întii femei și copii, bărbați rămînînd încă pe loc³⁰. La 4 aprilie, prefectul județului Ialomița raporta că „mai multe familii creștine” din satul dobrogean Rasova („Rasohata”) au trecut pe moșia Dudești, „nemaiputînd îndura cruzimile turcilor”³¹.

În legătură cu situația românilor din acest oraș este revelator un raport din 26 aprilie 1877 al prefectului județului Brăila: „De la 16 aprilie, masacrul început peste Dunăre, la Măcin, de către turci asupra locuitorilor bulgari s-a întins astăzi și asupra familiilor române avînd reședința lor în acest oraș. Acești nenorociți, ale căror vite, unelte, averi (tot ce posedau) au fost hrăpîte într-un mod barbar, vîzîndu-se în urmă amenințați de un măcel apropiat al copiilor și familiei lor și chiar în propria lor viață, au fugit, trecînd Dunărea cu rizicul vieții lor, care cum au putut, unii singuri, alții însoțiți de ai săi, și au venit să ne ceară ajutor”. În final, prefectul atrăgea atenția „asupra acestor emigrațiuni anevoioase care pun în pericol viața a atîtor români și asupra soartei ce așteaptă pe aceia carii n-au găsit mijlocul d-a se sustrage cruzimii hoardelor turcești”³².

Tot în luna aprilie s-au refugiat în județul Brăila trei familii din satul dobrogean Pecineaga, plus încă trei tineri necăsătoriți, pribegiți din cauza jafurilor săvîrșite de cerchezi, bașibuzuci și tătari. Ei arătau că în satele ținutului Măcin „s-au întîmplat cruzimi”, fiind tăiați doi creștini, iar „vite cornate și cai s-au furat foarte multe”³³. Alte familii au trecut la satul Gropeni, declarînd că „vitele ce au avut li s-au luat toate de către cerchezi și bașibuzuci și le-au dus în intrul Turchii”³⁴.

Într-adevăr, jafurile acestor bande aveau ca obiect, în primul rînd, vitele de tot felul ale populației creștine³⁵. După izbucnirea războiului, guvernul otoman a ordonat evacuarea din Dobrogea a unui număr de 30 000 de cai și 100 000 de capete de vite, care urmau să fie aduse la Sumla pentru

²⁶ Arh. St. Buc., fond M.A.I., Divizia administrativă, dosar 67/1877, f. 1, 3.

²⁷ Tudor Mateescu, *Documente privind istoria Dobrogei (1830 – 1877)*, București, 1975, p. 292.

²⁸ *Documente... Răzoiul pentru independență*, vol. II, p. 85.

²⁹ *Ibidem*, p. 275.

³⁰ Tudor Mateescu, *Documente privind istoria Dobrogei...*, p. 293.

³¹ Arh. St. Buc., fond M.A.I., Divizia administrativă, dosar 213/1876, f. 422. Vezi și *Tezaur de documente ialomițene, (1392–1944)*, vol. I, București, 1991, p. 230.

³² Arh. St. Buc., fond M.A.I. Divizia administrativă, dosar 67/1877, f. 9.

³³ Tudor Mateescu, *Documente privind istoria Dobrogei...*, p. 294.

³⁴ *Ibidem*, p. 295.

³⁵ N. Ciachir, *Contribuții la istoria Dobrogei...*, p. 164–165.

a nu cădea în mâinile trupelor inamice³⁶. Este de la sine înțeles că cea mai mare parte a acestor animale aparținea locuitorilor creștini ai provinciei. Totodată, cancelaria sultanului își exprima nemulțumirea că, după declanșarea războiului, mulți dintre creștinii din Dobrogea își trecuseră în România, chiar cu permisiunea autorităților, surplusul proviziilor din anul precedent, vinzându-l acolo. Se dădeau dispoziții ca proviziile rămase și îndeosebi cerealele să fie expediate de îndată, de asemenea la Sumla, pentru a nu fi capturate de inamic³⁷.

Unor localități din Dobrogea li s-a pregătit atunci o soartă de-a dreptul tragică. La 20 aprilie 1877 Mihail Kogălniceanu era informat că orașul Tulcea, potrivit hotărârii luate de guvernatorul de acolo, ca și unele sate din apropiere, urmau să fie „incendiate și locuitorii dați pe mâna cerchezilor”³⁸. Peste 7 zile, reprezentantul României în acest oraș raporta că într-adevăr, guvernatorul sandjacului Tulcea, Said Pașa, un „om fanatic”, dăduse ordin ca, îndată ce populația musulmană ar fi părăsit localitatea, aceasta să fie prădată și incendiată de către bașibuzuci și cerchezi, pentru ca inamicul „să nu mai găsească nici produse, nici loc de adăpost”. Orașul a fost cuprins atunci de „o panică teribilă” oferind un tablou impresionant: „Femeile cu copiii plîngeau pe stradă, desperate și transportînd bagajurile lor fără a ști unde le duc. Tot tîrgul închis, comercianții ocupîndu-se a deserta magaziile de mărfuri în corăbii și pivnițe”³⁹. La intervenția consulilor din oraș și mai ales a celui francez⁴⁰, ca și a episcopului Nichifor, locțiitorul titularului Arhiepiscopiei Tulcei, pe lângă guvernul sultanului, această hotărîre barbară nu a mai fost aplicată⁴¹. Cel mai important centru urban din vremea aceea al Dobrogei, deși a avut mult de suferit de pe urma jafurilor, a fost salvat totuși de la distrugerea totală⁴².

O soartă similară urma să aibă și marele sat românesc Topalu. Căpitănelul grănicerilor turci din localitate, aruncînd învinuirea asupra a 18 săteni că ar fi înlesnit trecerea trupelor ruse de dincolo de Dunăre, i-a arestat și i-a dus la Hîrșova, unde urmau să fie anchetați. Peste o sută de care tătărăști și peste 100 de cerchezi călări au înconjurat satul Topalu, pregătiți să-i jefuiască și să-i măcelărească pe locuitori. Prada ar fi fost de peste 1000 de cai, 2000 de vite cornute mari și 6000 de oi, afară de multe alte bunuri. Satul a fost salvat însă prin intervenția energică a lui Nicolae Tircă, un mocan fruntaș stabilit la Hîrșova, care a izbutit să demonstreze nevinovăția celor 18 arestați⁴³.

Bătrînul mocan Ion Cojocariu relatează că, tinăr fiind cu oile în Dobrogea, la 1877, cerchezii și tătarii care se retrăgeau din fața trupelor ruse îi jefuiau de toate bunurile pe păstorii transilvăneni pe unii lăsîndu-i doar în cămașă. Cerchezii ajunseseră cu prădăciunile pînă la Dunăre, la Rasova⁴⁴. Ducîndu-se

³⁶ *Ibidem*, p. 166.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Documente...* Războiul pentru independență, vol. II, p. 309.

³⁹ *Ibidem*, p. 435–436.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 336; *ibidem*, vol. IV, București, 1953, p. 373.

⁴¹ *Ibidem*, vol. IV, p. 373. Vezi și Alfred de Caston, *op. cit.*, p. 20; Brutus Cotovu, Dobrogea în preajma războiului de neațîrnare în „Analele Dobrogei”, IX (1928), nr. 2, p. 334.

⁴² *Documente...* Războiul pentru independență, vol. IV, p. 372–373.

⁴³ Ioan Georgescu, *Din trecutul românesc al Dobrogei*, în „Analele Dobrogei”, XIII–XIV (1932–1933), p. 50–52.

⁴⁴ Cerchezii au săvîrșit atunci prădăciuni și la stînga Dunării, îndeosebi în județul Ialomița (*Tezaur de documente ialomișene...*, p. 230–232).

cu oile spre Constanța, cu greu a putut să le salveze, mituind niște ostași otomani, deoarece bașibuzucii voiau să i le ia cu sila. În satul Anadolchioi (azi cartier al Constanței) a fost însă pe punctul de a le pierde, ieșindu-i acolo în cale, „vreo 500 de cerchezi și tătari înarmați”, care jefuiseră localitățile creștine din zonă „de tot ce găsiseră prin ele”. Urma ca și orașul Constanța să fie prădat și pustiit, dar a fost salvat „mulțumită negustorilor, care au ajuns la tocmeală și invoială cu comandantul turc”⁴⁵.

Au fost însă alte localități care n-au putut scăpa de prădăciuni și distrugerii. Astfel, orașul Mangalia, pe timpul cit a durat războiul, a fost devastat și ars de trei ori de către bașibuzuci, fiind, în final, redus la o grămadă de ruine⁴⁶. Numeroase sate au fost distruse aproape complet, iar populația lor decimată sau împrăștiată⁴⁷. Solul Dobrogei a rămas multă vreme după aceea împinzit de ruine și cimitire părăsite⁴⁸.

Jafurile cerchezilor și bașibuzucilor au continuat pe toată durata războiului, îndeosebi în locurile în care trupele ruse nu au putut pătrunde înainte de încheierea armistițiului. În înaintarea lor și în recunoașterile pe care le făceau în interiorul Dobrogei, ostașii ruși întâlneau adesea bande de bașibuzuci și cerchezi prădind și măcelărind populația creștină⁴⁹. În iunie 1877, cerchezii au ocupat aproape toate așezările din Delta Dunării, răspinzind și acolo teroarea⁵⁰. În iulie, chiar trupe regulate otomane de la Silistra au participat la aceste jafuri, venind după pradă în satele românești Mîrleanu, Cuzgun și Rasova⁵¹. La Mîrleanu apoi, în ziua de 27 august, cerchezii au ucis 17 persoane, în majoritate femei, și, totodată, au rănit și torturat un număr și mai mare⁵².

În această situație, singura salvare a celor năpăstuiți era fuga la stînga Dunării. Din ianuarie 1877 și pînă în toamna aceluiași an, s-au refugiat în România mai multe sute de familii românești din satele Pecineaga⁵³, Satu Nou (cazaua Măcin)⁵⁴, Coslucea⁵⁵, Mîrleanu⁵⁶, Rasova⁵⁷, Vlahchioi⁵⁸, Cochirleni⁵⁹, Ostrov (cazaua Hîrșova)⁶⁰, Pisica⁶¹, Azacîlau⁶², Topalu⁶³ și multe altele,

⁴⁵ Ax. Banciu, *Roiri săliștene*, în „Transilvania”, LXXV, Sibiu, 1944, nr. 4–5, p. 321–323.

⁴⁶ M. D. Ionescu Dobrogeanu, *op. cit.*, p. 465.

⁴⁷ V. Mihordea, *Cîteva date privitoare la situația fărânimii din Dobrogea în 1878*, în „Studii. Revistă de istorie”, X (1957), nr. 3, p. 204.

⁴⁸ Tudor Mateescu, *Mențiuni despre ruinele din satele dobrogene în actele „Comisiunii de parcelare a Dobrogei”*, în „Revista Arhivelor”, X (1967), nr. 2, p. 241–250.

⁴⁹ M. D. Ionescu Dobrogeanu, *op. cit.*, p. 619, 622–623.

⁵⁰ *Documente... Războiul pentru independență*, vol. III, București, 1953, p. 690.

⁵¹ M. D. Ionescu Dobrogeanu, *op. cit.*, p. 622.

⁵² Tudor Mateescu, *Documente privind istoria Dobrogei...*, p. 297.

⁵³ *Ibidem*, p. 294.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 295.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 296.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 297–298.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 298.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ *Documente... Războiul pentru independență*, vol. V, București, 1953, p. 11.

⁶⁰ Ioan Georgescu, *op. cit.*, p. 52.

⁶¹ *Documente... Războiul pentru independență*, vol. II, p. 85.

⁶² *Ibidem*, p. 275.

⁶³ *Ibidem*, vol. V, p. 574.

ca și din orașele Măcin⁶⁴, Sulina⁶⁵ și Medgidia⁶⁶. În octombrie, au trecut în județul Ialomița, într-o singură zi, 100 de familii de români din Oltina, Prîjoaia și Satu Nou (cazaua Silistra), fiind adăpostite provizoriu în satele Socariciu, Jegălia și Dichiseni⁶⁷.

După plecare, gospodăriile acestor băjenari erau jefuite în mod sistematic de către bașibuzuci, cerchezi și tătari⁶⁸. Cînd nu mai răminea nimic de luat, „stricau casele, ușile și ferestrele”, lăsînd satele „într-o stare deplorabilă”⁶⁹. De aceea, în momentul reintegrării Dobrogei la România, cele mai multe dintre așezările rurale ale provinciei ofereau un tablou de-a dreptul dezolant.

Îată ce observații făceau în acest sens, în noiembrie 1878, unul dintre primii reprezentanți ai noii administrații românești: „Ultimul război a făcut nenorocirea întregii populațiuni și a așezat ruina în vatra fiecăruia... Mi-a fost dat să constat sate întregi, înainte înfloritoare, ne mai prezentînd actualmente decît cea mai jalnică privesite”. Cele mai multe suferințe le avusese de îndurat populația românească⁷⁰.

Judecînd în perspectiva istoriei, putem considera că Mihail Kogălniceanu a avut o intuiție genială cînd declara, încă de la 20 iunie 1887, într-o telegramă către agentul nostru diplomatic de la Viena: „Am fi făcut mai bine să alegem gurile Dunării și Dobrogea drept cîmpul nostru de bătaie”⁷¹.

RÉSUMÉ

Avant la Guerre pour l'Indépendance (1877—1878) et surtout après son début, les roumains et les autres habitants chrétiens de la Dobroudja ont enduré des terribles peines provoqués par les bashi-bouzouks et les arcasciens qui ont commis des massacres et des pillages. Plusieurs localités ont été presque totalement dévastées. Pour sauver leur vie un grand nombre de chrétiens ont quitté leur maisons et se sont réfugiés en Roumanie.

PRÉCIS

At the eve of the Independence War (1877—1878) and especially after this conflict burst out, Romanians and the other Christian inhabitants of Dobroudja had to endure terrible pains, mostly because the robberies and massacres committed by the Bashibazouka (irregular ottoman troops) and the Circassians. Many localities were then left almost deserted and in order to save their lives, numerous Christians left their homes and took refuge over the Danube, to Romania.

⁶⁴ Arh. St. Buc., fond M.A.I., Divizia administrativă, dosar 67/1877, f. 9. Vezi și Tudor Mateescu, *Documente privind istoria Dobrogei...*, p. 293.

⁶⁵ Tudor Mateescu, *Documente privind istoria Dobrogei...*, p. 295.

⁶⁶ *Documente...* Războiul pentru independență, vol. IV, p. 578; vol. V, p. 36.

⁶⁷ Arh. St. Buc., fond M.A.I., Divizia administrativă, dosar 67/1877, f. 19. Vezi și *Documente...* Războiul pentru independență, vol. VII, București, 1954, p. 227.

⁶⁸ *Documente...* Războiul pentru independență, vol. IV, pl. 373. Vezi și Ioan Georgescu, *op. cit.*, p. 52.

⁶⁹ *Documente...* Războiul pentru independență, vol. IV, p. 373.

⁷⁰ V. Mihordea, *op. cit.*, p. 204.

⁷¹ *Independența României. Documente* vol. I, București, 1977, p. 139.